

A magyarság gyarapodásának jellemző tünetei.

Írta: STEINER GYULA.

Az államalkotó magyar nép erő- és számbeli gyarapodásáért aggódva sóvárgó nemzeti közvéleményt bizakodó megnyugvással töltötte el a legutolsó — az 1900-iki — népszámlálásnak az az örvendetes eredménye, mely szerint a szorosán vett Magyarország területén a magyar anyanyelvű népesség 51.4%-os súlyarányával immár elérte az általános többséget. A jövőbe néző bizakodó reménykedést pedig még inkább megerősíthette az a további statisztikai eredmény, hogy magyarságunk nyelvbeli erőviszonya a négy utolsó népszámlálás adatai nyomán oly mérvű növekedést mutathat föl, amely jóval túlszárnyalja a számtani haladvány fokait.

Ugyanis a magyar anyanyelvű népesség aránya volt:

1870-ben	46.6%,
1880-ban	46.7%,
1890-ben	48.5% és
1900-ban	51.4%;

vagyis a növekedés különbség-fokozatai tíz évről tíz évre:

1870-től 1880-ig	0.1%
1880-től 1890-ig	1.8 és
1890-től 1900-ig	2.9 százalék.

A magyarságnak ezt a győzelmes előnyomulását bizonyítja az a szemléltető arányszámítás is, amely a szorosán vett Magyarország magyar anyanyelvű népességének növeke-

dési folyamatát egymagában elkülönítve tünteti föl. E szerint pedig kerek számokban volt a magyar anyanyelvű népesség:

1880-ban 13,750.000-ből . . . 46.7% = 6,421.000,

1890-ben 15,261000-ből . . . 48.5% = 7,401.000,

1900-ban 16,838.000-ből . . . 51.4% = 8,651.000.

Tehát az önmagában vett növekedés fokozatai:

1880-tól 1890-ig 15.2%,

1890-től 1900-ig 16.8%;

holott ugyanakkor az általános népszaporulat csak:

1880-tól 1890-ig 10.9% és

1890-től 1900-ig 10.3% volt.

A más anyanyelvűek (nemzetiségi népesség) általában és külön-külön is tért veszített; így a németség 2%-ot, a tótság 1.3%-ot, az oláhság 0.6%, a szerbek 1.2%-ot.

Ez a kedvező eredmény, úgy látszik, mintha alaposan meghazudtolná a magyar nép faji jellegzetességének azon általánosan hangoztatott s mondhatnók tapasztalt, kedvezőtlen tünetét, amely részint a többi faj népességgel, főként a tótok és románokkal szemben az alacsonyabb szaporodási képességben, másrészt, különösen a nyelvhatárokon, a magyar őslakosság felszívó és beolvastzó képességében nyilvánul.

Hogy a tót, oláh és ruthén mennyire szapora faj, azt a havi népmozgalmi statisztikai közleményeknek a születésekre vonatkozó adatai is megerősíthetik. Viszont a magyar faj nép assimiláló képességének lanyhaságára száz példát idézhetnék abból a mindennapi jelenségből, hogy míg a törzsökös magyar falvak lakosságának túlnyomó része érti és beszéli a vele folytonos érintkezésben élő — tót vagy oláh — nemzetiség nyelvét, addig ezeknek a nemzetiségeknek csak elenyésző kicsiny töredéke érti és beszéli viszont, a nyelvhatárra eső vidékeken, a vele közvetlenül szomszédos magyar községeknek, közhatóságai révén különben is uralkodó, magyar nyelvét.¹⁾

¹⁾ Hogy csak egy-két felülő bizonyosságot említsek: a Nyitra város (magyarsága 50%) melletti fajmagyar Gerencsén község 1.057 főnyi lakosa között 70% érti és beszéli a tót nyelvet is; holott a tőle másfél kilométernyire, Nyitra tőzsomszédságában fekvő, Tormos község 931 tót nyelvű népességéből csupán 130 – 13% – érti és beszéli, viszont a magyar nyelvet,

A nemzetiségi statisztika eredményének és az általános tapasztalat ez ellentétes tüneteinek szemléletéből szükségképen vetődik fel az a fontos, a magyarság jövőjét elevenében érintő kérdés: *miben, mily módon és minő viszonylatok között nyilvánult hát meg tulajdonképpen a magyarságnak nem csak abszolút számbeli, de erőviszonybeli progressív gyarapodása, térfoglalása?*

Erre s az ennek kapcsán előálló sok más fontosabb kérdésre azonban nem nyújtanak világos, pontosan körülírt feleletet sem a népszámlálási statisztika abszolút számokba foglalt adatai, sem az azok nyomán eddig megjelent különféle tanulmányok vagy tanulságos következtetések. Pedig abban a mindenk fölé helyezendő nagy nemzeti munkában, amelyben a magyarság suprematiájának minél szilárdabb és mind szélesebb megalapozását kívánja állam és társadalom elősegíteni, nélkülözhetetlen kellék annak szabatos megállapítása és megismerése, hogy a *magyarságnak tíz évi időszakonkint kimutatott ez a súlynövekedése általánosan, mindenütt egyformán érvényesülő tünet-e*, avagy csak különleges, hely és körülmények szerint változó alkalmosszerűség?

Mert csak ha megdönthetetlen adatokra támaszkodva tudjuk és részleteiben is megvilágított vonásokból látjuk azt, hogy a nemzetfentartó magyarság hol, minő környezetben, mily körülmények között, minő társadalmi – közművelődési és gazdasági – viszonyok behatása következtében gyarapodott, vagy fogyott, találhatjuk meg és alkalmazhatjuk sikerrel, céltudatosan mindazokat az eszközöket és módszereket, amelyek a kedvező hatásokat tovább fokozni, a kedvezőtleneket elhárítani, avagy mérsékelni, a meddő igyekezetet pedig elkerülni lennének hivatva.

BALOGH PÁL-nak idevágó s a »*Népfajok Magyarországon*« ezím alatt 1902-ben kiadott korszakos munkája páratlan hozzákészültséggel tünteti föl ugyan az egyes népfajoknak

vagy pedig Csik megyében Gyergyóvárhegy 2.136 oláh nyelvű lakosságából csak 610 beszéli a magyar nyelvet, holott a vele szomszédos összekely, Gyergyóditró 6.151 lakosa között több mint háromezer érti és beszéli az oláh nyelvet is. Erre különben elég beszédes példa a nyelvhatárokra fekvő nagyobb góczpontok heti piacza, a hol mindenütt túlnyomólag nem a magyar, hanem a nemzetiség nyelve uralkodik.

egymáshoz viszonyuló akkori – az 1890-ki népszámlálás alapján kimutatható – területi elhelyezkedését, valamint az utolsó ötven év áttekintésében megállapítható súlybeli változásait. De úgy ez az úttörő hatalmas mű, mint az azóta is elszórtan közreadott nemzetiségstatisztikai apróbb tanulmányok általában az egyes nemzetiségeknek bizonyos területileg elkülöníthető és számszerűleg kinyomozható jellegzetes ségeivel foglalkoznak. Holott annak a mélyreható országos elváltozásnak rendkívül fontos és tanulságos kísérő tünetei, hogy t. i. az ország *városi népessége az utolsó hatvan év alatt megtízszereződött* s hogy *ez a városi elem ma már az ország össznépességének egynegyed, erkölcsi súlyában pedig a túlnyomó része*, faji és nyelvi kihatásaikat illető értéküknek megfelelő méltatásban eddig nem részesültek. Még az utóbbi időkben mind hangosabbá vált városrendezési és fejlesztési mozgalmak során sorompóba állított sok-sok érvelés között is csak olyan általános használatú, de concret adatokkal meg nem világított közhelyként szerepelt a vidéki városoknak kulturális nemzeti missiója, amelyet a magyar műveltség védelme és terjesztésével szolgálnak.

Mielőtt rátérnék tehát a számszerű bizonyítékok csoportosításával annak közelebbi megvilágítására, hogy *az ország magyar nyelvű népességének súlyarányszerinti gyarapodástöbbletét* – a 0.1, 1.8 és 2.9%-nyi tíz évenkénti emelkedést –, egyes nyelvterületek csekélyebb mérvű változásaitól eltekintve, jóformán *egészen a városok magyar anyanyelvű népessége teremtette elő*, nem lesz érdektelen legalább futólagosan szemügyre venni az ország népességi elhelyezkedésének azt a nagyszabású eltolódását, melyet városaink négy évtizedes fejlődése tár elénk:

A szorosán vett Magyarországnak 1870-ben összeszámlált 13,579.129 főnyi népességéből a törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácssal bíró 132 városra 1,938.748 lélek jutott, míg az 1900-ban talált 16,721.574 főnyi polgári népességéből már 3,046.019 volt a városban lakók száma, tehát 1870-ben az össznépességnek 14%-a, holott 1900-ban már több mint 18%-a volt városban lakó elem. És ha még a 132 városhoz számítjuk az ország 28 legnagyobb lélekszámú, városias jellegű nagyközségét, melyeknek legkisebbje

is tízezernél több lakossal bír, úgy e 160 város-községnek közel négy milliónyi lakossága az ország össznépességének 24%-át tette 1900-ban, holott 1870-ben még csak 16%-át. Még beszédesebb képet nyújt, ha e 160 város-község népességének növekedését elkülönítve vizsgáljuk. Mert, míg e három évtized alatt *az ország össznépessége 23%-kal szaporodott, a városi elem egymagában kerek 80%-kal emelkedett.*

Mellesleg meg kell itt jegyeznem, hogy az országos szaporulatnak arányszáma azért ily alacsony (23%), mert e három évtized alatt a kivándorlás mintegy 8-10%-át vitte el az ország népének (többet egy millió leieknél) s így a természetes szaporodás tíz éves ciklusokban 10.1 % lévén, harmincz év alatt 32-33%-nak kellett volna lennie az országos átlagnak is.

Ha tehát a városi népesség tényleges – 80%-os – szaporulatából a természetes szaporodásnak megfelelő 30%-ot leszámítjuk is, még mindig 30% (egy millió leieknél több) *a városi gócpontokba felszívódott vidéki, falusi elem.*

Fontos ez a körülmény azon további kutatások eredményeinek mérlegelésére nézve, hogy e városi gócpontok, főleg a nyelvhatárokon és a tisztán nemzetiséglakta vidékeken, képesek-e s ha igen, mily mérvben nyelvi, tehát nemzetiségi jellegében is átformálni a befogadott vidéki elemet? Hogy csak a legkiáltóbb példára hivatkozzam: Zólyom városnak – a tótság tengerében – 1870-ben csupán 2.201 lakosa volt, míg 1900-ban 7.164 s több mint 300%-os szaporulat tisztán felszívódott idegen elem. Kérdés már most, hogy ez a felszívódás miként formálta e városka nemzetiségi (nyelvösszetételi) jellegét? 1870-ben a 2.201 lélekszámból magyar anyanyelvű volt 18%, míg az 1900-ki 7.164 lélek között már 30% (2.173 főnyi) volt a magyar anyanyelvű (és 52% a magyarul beszélők aránya). Ha tehát a felszívódás a közvetlen környékről történt, úgy ez a három évtized a városivá lett tót beköltözőitek jelentékeny részét (az első nemzedéket) már nyelvben is átformálta.¹⁾

¹⁾ Meg kell jegyeznem, hogy az 1900-ki népszámlálás az anyanyelv számbavételénél azt a helyesebb értelmezést alkalmazta, hogy nem az anyától tényleg megtanult nyelvet, hanem, amelyiket az illető rendszerint használ, s amelyiken gondolatait legkönnyebben tudta kifejezni, tekintette anyanyelvnek

Avagy, miután Zólyom város lakosságának ebben a tü-neményes megnövekedésében az ottani nagy üzemtelepek (állami vasművek) túlnyomó számú munkás- és tisztviselőeleme játszhatott közre, más példát vegyünk. Ott van az oláhság közepette a kis Déva városa, melynek 1870-ben összeszámlált 3.277 főnyi lakossága 1900-ig 7.089 főre – tehát 116%-kal - szaporodott föl, egyidejűleg pedig magyar anyanyelvű népének aránya 40%-ról 57%-ra szökkent. Vagy ugyancsak az oláhság-tól körülvelt nagy emporium, Arad város, melynek lélekszáma (32.725-ről 56.260-ra) 70%-kal, magyarságának súlyaránya ugyanakkor 40%-ról 70%-ra duzzadt. Pozsony magyarsága a 40%-os népességszaporulat mellett 14%-ról 31%-ra gyara-podott.

Az ország székesfővárosának példáját, ahol az osszlélek-számnak 160%-os növekedése mellett a magyar anyanyelvűek aránya az 1870-ben talált 55%-ról 79%-ra rúgott, szándékosan mellőztem, népesedési és fejlődési viszonyainak különlegessége folytán.

Már ez az egy-két kiszakított példa is sejteni engedi, hogy a magyarság országos arányának fennebb jelzett, erősen progressiv növekedésében városainknak a vidék felett minő jelentékeny osztályrész jutott.

És, hogy ez a jellemző tünet mennyire nem szórványos, vagy tán csak időlegesen átfutó változat, hanem általános, folyton erősödő, megdönthetetlenül *szilárd eredmény*, arról a statisztika kétségen fölül álló adatainak megfelelő csoporto-sításából és arányszerinti egybevetéseiből könnyen meggyő-ződhetünk.

Ilyen csoportosított arányszámításnál azonban, minthogy az 1870. és 1880-iki népszámlálásoknak a nemzetiségi (anya-nyelvi) adatokra vonatkozó eredményei községenként nem dolgoztattak fel s közzé nem tétettek, az alábbiakban csupán a két utolsó – 1890. és 1900-iki – népszámlálásoknak köz-ségenként absolut számokban feltüntetett mennyiségei voltak alapul vehetők.

Így, ha csak az országnak legnépesebb, 30.000 lélek-számon felüli 25 városában vizsgáljuk a magyarság térfogla-lását, a következő nagyjelentőségű eredmény tárul elénk:

E 25 legnépesebb város-községnek ¹⁾ 1890-ben megszámlált 1,434.205 főnyi lakosságból 997.013 találtatott magyar anyanyelvűnek, a mely mennyiség az ország 1890-iki 15,261.864 főnyi össznépeségéhez viszonyítva, 6.53%-nak felelt meg. 1900-ban ugyanezen 25 városnak 1,890.231 főnyi népessége között már 1,414.872 vallotta magát magyar anyanyelvűnek, a mi pedig az ország 16,838.255 főből álló össznépeségének 8.40%-át adja. A többkülönbözet tehát 1.87%. Ez az eredmény más szóval azt hirdeti, hogy a magyarságnak az ország összes népességéhez mért 10 év alatti (48.5%-ról 51.4%-ra történt) 2.9%-nyi szaporulattöbbletéből *ez a 25 város egy-magában 1.87%-ot*, míg az összes többi város, község és más lakott hely együttvéve is csak 1.03% többletet adott.

Ezt az eredményt annál meglepőbbnek kell találnunk, mert e 25 város között 10-nek és pedig a színmagyar Szeged, Debreczen, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Miskolcz, Székesfehérvár, Szentés, Czegléd, Kiskunfélegyháza és Makónak már 1890-ben is 95.99%-nyi volt a magyarsága. Ezek tehát a magyar anyanyelvűek összarányának még kedvezőbbé tételére már semmit sem, vagy csak elenyésző csekély mértékben folyhattak be.

Ebből okszerűleg levonható az a sokat mondó további következtetés is, hogy tudniillik a magyarság arányszámának ilyen kedvezőbbé tételében éppen a vegyesnyelvű városaink hatottak túlnyomólag közre. így Kassa, összlakosságának 38%-os szaporodása mellett is, magyarságának arányát 49.9%-ról 66.3%-ra, tehát 16.4%-kal emelte föl. Pozsony, lélekszámának 25%-os gyarapodása mellett, a magyarságának arányát 19.9%-ról 30.5%-ra, tehát 10.6%-kal; Temesvár 33%-os lélekszámgyarapodás mellett 26.7%-ról 36%-ra, tehát 9.3%-kal javította meg, egyetlen 10 éves cyklus alatt.

Minthogy pedig mindazok a jellegzetes tényezők, a melyek e 25 legnagyobb városunkban adva voltak, talán ha kisebb mértékben, de szintúgy feltalálhatók a közép nagyságú városokban is, alkalmazzuk tovább e csoportosító vizsgálatot arra a

*) A 25 legnépesebb város: Budapest, Szeged, Szabadka, Debreczen, Pozsony, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Arad, Temesvár, Nagyvárad, Kolozsvár, Pécs, Miskolcz, Újpest, Kassa, Fiume, Békéscsaba, Brassó, Makó, Sopron, Kiskunfélegyháza, Nyíregyháza, Székesfehérvár, Szentés, Czegléd.

25 város-községre, melyeknek lélekszáma a 20-30.000 között váltakozott.¹⁾

Ezek szerint ez újabban csoportosított 25 város-községnek 1890-ben talált 540.818 főnyi lakosságából 403.131 és az 1900-ban talált 626.887 főnyi lakosságából 478.722 volt a magyar anyanyelvű, ami az ország össznépességéhez arányítva megfelelt 1890-ben 2.64%-nak és 1900-ban 2.84%-nak. Ez az eredmény tehát az országos 2.9%-nyi növekedéstöbbletből újabb 0.20%-ot irat e városok javára, úgy hogy a többi lakott helyre ($1.87 + 0.20 = 2.07\%$) már csak 0.83% marad.

Közbevetőleg itt is meg kell jegyeznem, hogy ebben a második csoportban vizsgált 25 közép nagyságú város között 14 volt a színmagyar (90-99% magyar anyanyelvű lakossal bíró) hely, amelyek tehát a magyarság országos szaporulat-többletére szintén csak jelentéktelen mérvű befolyást gyakorolhattak. Egyébként is e csoportban csupán hat olyan nemzetiségi város található, ahol a magyar anyanyelvű népesség aránya a 40%-ot sem érte el. Jellemző tünet azonban éppen ezeknél a magyarságnak erős léptekkel haladó előrenyomulása, így Zomborban az össznépességnek 21%-os növekedése mellett a magyar anyanyelvűek aránya 7.8%-kal, Újvidéken a 18%-os összgyarapodás mellett 4%-kal, Nagyszebenben 37%-os összgyarapodás mellett 3.3%-kal, Nagybecskereken 20% mellett 4.2%-kal, Verseczen 15%) mellett 4.5%-kal és Nagyikindán 9%-os össznépességgyarapodás mellett 2.7%-kal javult meg tíz év alatt.

Bárha már ezekből az eredményekből többé-kevésbé határozott, éles vonásokban domborodnak ki a magyarság-általános térfoglalásának jellemző tünetei, még sem lesz felesleges ezen a csapáson a megkezdett kutatást tovább folytatni. Nem pedig már azért sem, mert a futólagos áttekintés is azt mutatja, hogy a vegyes nyelvű vidéki gócpontok jelentékeny tömege éppen a 20.000 lélekszámnál kisebb városok kategóriájába tartozik.

¹⁾ 20-30.000 lélekszámmal bíró város-községeink nagyság szerint: Zombor, Nagyszeben, Újvidék, Győr, Zenta, Szatmárnémeti, Jászberény, Nagykőrös, Nagybecskerek, Eger, Békés, Mezőtúr, Szolnok, Versecz, Hajdúböszörmény, Nagyikinda, Nagykanizsa, Szombathely, Csongrád, Gyula, Törökszentmiklós, Orosháza, Karczag, Baja, Komárom.

Együttes csoportosítás alá vonva a 10-20 ezer lélekszámmal bíró hetven város-községet, valamint a tízezernél is alacsonyabb népességű, de a fejlődöttebb színezetű és központibb jellegű további harmincz apróbb várost,^{x)} vizsgálódásunk eredménye a következőkben foglalható össze:

E két utóbbi csoport összesen 100 apróbb város-községének magyar anyanyelvű lakossága – kerekszámokba foglalva – volt:

1890-ben 993.300 lélekszám mellett 057.200

1900-ban 1,105.400 » » 808.700

vagyis az ország népességének arányában:

1890-ben 4.30%

1900-ban 4.80%

Az a különbségtöbblet tehát, amely az ország összes magyarságának ez idő alatti 2.9%-os aránynövekedéséből e város-községek javára esik: $(4.8-4.3) 0'5\%$.

Felülőbb térfoglalásai a magyarságnak e góczpontok között: Jolsva (45-ről 80-ra) 35%-kal, Szamosújvár (42-ről 61-ra) 24%-kal, Salgótarján (60-ről 78-ra) 18%-kal, Fogaras (29-ről 45%-ra), 16%-kal, Erzsébetváros (49-ről 63-ra) 14%-kal, Vajdahunyad (30-ről 43-ra) 13%-kal, Igló (10-ről 23-ra) 13%-kal, Nyitra (37-ről 49-re) 12%-kal, Déva (47-ről 58-ra) 11%-kal, Zólyom (20-ről 30-ra) 10%-kal, Lúgos (14-ről 24-re)

¹⁾ 10-20 ezer lélekszámmal bíró város-községeink nagyság szerint: Kiskunhalas, Maros-Vásárhely, Pancsova, Óbecse, Kaposvár, Mármarosziget, Pápa, Esztergom, Sátoraljaújhely, Vác, Gyöngyös, Selmec- és Bélabánya, Lúgos, Ókanizsa, Hajdúnánás, Mohács, Kíspeszt, Erzsébetfalva, Mezőkövesd, Hajdúszoboszló, Nagykároly, Dorozsma, Nyitra, Ungvár, Eperjes, Munkács, Veszprém, Kiskúnmajsa, Nagyszalonta, Apatin, Szegszárd, Turkeve, Stájerlakánina, Nagylak, Abony, Salgótarján, Kisújszállás, Érsekújvár, Bácsszenttamás, Mezőberény, Battonya, Dévaványa, Nagyszombat, Torda, Dunaföldvár, Ada, Besztercze, Jászárokszállás, Paks, Bácsstopolya, Endrőd, Resiczabánya, Rákospalota, Balmazújváros, Gyulafehérvár, Gyoma, Diósgyőr, Kalocsa, Nagybánya, Segesvár, Fehértemplom, Jászapáti, Püspökladány, Künszentmárton, Szerbszentmiklós, Miava, Tiszapolgár, Tótkomlós, Mór és Zombolya.

A 10 ezernél kisebb, itt alapul vett városok: Deés, Zalaegerszeg, Beregszász, Igló, Losoncz, Besztercebánya, Léva, Székelyudvarhely, Lőcse, Zilah, Nagyenyed, Kőszeg, Zólyom, S.-Szt.-György, Déva, Szászváros, Szászregen, Fogaras, Szamosújvár, Bártfa, Trencsén, Rimaszombat, Szilágysomlyó, Rozsnyó, Szentendre, Vajdahunyad, Erzsébetváros, Kolozs, Csíkszereda és Jolsva.

10%-kal, Eperjes (26-ról 38-ra) 12°-kal emelte feljebb magyarságának súlyarányát, éppen, mint e városok fekvése mutatja, a legerősebb nemzetiségi áradat közepette.

Összegezve már most e részeredményeket, a kép az, hogy *az ország összes magyar anyanyelvű népességének abból a 2.9%-nyi növekedési többletéből*, melyet az utolsó tíz évi időszakban a 48.5%-ról 5.4%-ra történt előnyomulásunk felmutathat, *ez a 150 város-község egymagában (1.87 + 0.20+0.50%=) 2.57%-ot állított elő*; holott az ezen városokon kívül lakó összes többi népesség csupán 0.33% kal, tehát elenyésző csekély többlettel járult a magyarság országos arányának magasabbá tételéhez.

Ezt a képet még csak néhány vonással kívánom teljesebbé tenni.

A magyar anyanyelvű népességnek 1900-ban megszámlált 8,651.000 főnyi tömegéből 2,224.000 a fentebbi számításainknál alapul vett másfél száz város-községben lakott. Ez pedig több, mint 25%-nak felel meg, úgy hogy magyarnyelvű népünknek ez időben egy negyede városi elem, amelynek gyorsleptű erősbödéséről tanúságot tesz az a jelenség, hogy tíz év alatt 34%-kal emelkedett (1,654.000-ről 2,224.000-re), amikor a többi magyar nyelvű népesség kivülről (5,749.000-ről 6,427.000-re) csak 11%-os növekedést tudott elérni az általános népszaporulat 10.3% aránya mellett.

Mindezek után leszűrhetjük végső következtetésünket:

1. *a magyarságnak az ország népességéhez viszonyított progressív növekedési többletét csakis a nagyobb, városjellegű gócpontok teremtették elő*, hogy tehát

2. *ehhez a hódító előnyomulásunkhoz az apróbb falvakban élő fajmagyar népesség aránylagosan mivel sem járult hozzá*;

3. *magyarságunknak a nemzeti supremacia szempontjából tekintett jövőendő sorsában többé nem az ősi talaj, a fajmagyar parasztság, hanem az újabb terület, a városi közép-osztály nyújthat csak termékenyítő életerőt.*

Ezt a termékenyítő erőt pedig korántsem a városok sűrű népességének tömegsúlya, hanem kizárólag *a magasabb culturalis tényezők, a városi társadalom szellemi és anyagi nagyobb fejlettsége, a társadalom osztályainak bensőbb érintkezése és egymásra gyakorolt kölcsönhatása* adják meg.

Így hát a magyarságnak három évtizeddel ezelőtt megkezdett s folyton növekvő arányban tovább vitt térfoglalása is nem a magyarság által egykor bírt, vesztett területeknek visszafoglalása, de nem is a szoros értelemben vett beolvasztás avagy felszívódás tünete. Mert hiszen beolvasztásról vagy akár felszívódásról csak ott lehetne szó, ahol akár a nyers tömegezőnek, akár pedig – a tömegező egyenlősége vagy csak csekély különbsége esetén – az egyik fél szellemi erejének eleven túlsúlya érvényesül a gyengébbel szemben.

Hogy ilyen túlerők ez esetben nem igen hathattak közre, mutatja az a jellemző tünet, hogy a magyarság feltűnő arányban és számban történt hódító előnyomulása azokon a gócpontokon észlelhető, ahol a magyar anyanyelvű népesség 30-40 évvel ezelőtt még csak *relatív*, annál kevésbé abszolút, *többségben sem volt*. (Pozsony, Arad, Temesvár, Kassa, Sopron, Zombor, Nagybecskerek, Ungvár, Eperjes, Nyitra, Szamosújvár, Fogaras, Zólyom, Déva stb.) De hogy nem is területvisszafoglalás ez, elég arra utalnunk, hogy mind e városaink – túlnyomólag – eredetükben és négy-ötszáz éves fejlődésükön végig, egészen a múlt század közepéig, úgy törvényeikben (statútumaikban), intézményeik és szokásaikban, mint nyelvükben is a magyar nemzet törzsén idegen, nem egyszer ellenséges, oltványként élőködtek. *)

A városok múlt és jelen idejű szerepének, nemzeti létünk érdekei szempontjából észrevehető, ez az ellentétes jellemvonása tulajdonképpen ugyanarra az alapvető okra vezethető vissza, amelyet már a kulturális tényezőkre és a társadalmi élet fejlettségére vonatkozólag fennebb kifejtettünk. E városi, zártfalú társadalmak a múltban éppen azért élőködhetek idegenül a nemzet törzsén, mert elkülönzött egységekre osztva is, önmagukban birták és fejleszthették az azon kor mértéke szerinti fölényesebb, bár szellemében és nyelvében idegen, kulturának s az áthatóbb társadalmi életnek és az ezekkel járó közléstényeknek minden feltételét és kellékét. Amint azonban a nemzet újjászületésével föltámadt *magyar nemzeti cultura*, kezdetleges szárnybontogatásai után, a múlt század

1) Bővebben kifejtve 1. szerzőnek: »*A vármegyei közigazgatás*«-ról 1908-ban Nyitrán kiadott művében.

hetvenes éveitől kezdve, úgy magassági szintjében, mint egyetemessége és belterjessége tekintetében *túlszárnyal la azt, önmaguktól dőltek le a városok elzáró falai*, hogy befogadják s előbb-utóbb *domináló szerepéhez juttassák az egységes nemzeti, a magyar kulturát.*

A magyarság térfoglaló gyarapodásának ez az általános, mindenek felett álló jellegzetes tünete, ha egyébként is beigazolván már nem lenne, halomra dönt egyszersmind mindenféle nemzetiségi főmedvényt, amely erőszakos magyarosításról, elnyomatásról és más egyebekről mesél.

Ezek az eredmények végül kézzel fogható bizonyossággá teszik, hogy az egységes, nemzeti állam kiépítésében, valamint jövő megszilárdításában leghathatósabb támaszunk és elősegítünk *az egy állam keretén belül élő társadalomnak a főlényes nemzeti műveltségben való, önmagától meginduló egygyé olvadása.*¹⁾

¹⁾ A tanulmány során alapul vett és idézett statisztikai számadatok a »Magyar Statisztikai Közlemények« (!)02-ben megjelent II. kötetéből, (kiadta: az »Orsz. Közp. Statisztikai Hivatal«) vették.